

ASIMILACIJA IN IDENTITETE V KANALSKI DOLINI IN NA JUŽNEM KOROŠKEM – PRIMERJALNI PREGLED

ASSIMILATION UND IDENTITÄTEN IM KANALTAL UND IN SÜDKÄRNTEN – EIN VERGLEICHENDER ÜBERBLICK

Der Beitrag zeigt einen kurzen Überblick zur Assimilation und zu den verschiedenen Identitäten im Kanaltal und in Südkärnten.

Ältere Kanaltaler sind häufig den Identitätstypen der Traditionalisten, der engagierten Kämpfer und der Angepassten zuzuordnen; in der jüngeren Generation hingegen verliert sich die Sprachkompetenz in den beiden autochthonen Sprachen, Deutsch und Slowenisch, zunehmend. Abwanderung und Mischehen verstärken den Assimilationsprozess zusätzlich, sodass oft nur mehr eine Art »symbolische Ethnizität« erhalten bleibt.

In Südkärnten ist der Sprachverlust bei jenen Slowenen, die in das zweisprachige Schulsystem und in die Kulturvereine eingebunden sind, kaum gegeben. Dort allerdings, wo diese Eingebundenheit fehlt, ist der Prozess der Assimilation kaum aufzuhalten. In diesen Kreisen führt der Wunsch nach einem konfliktfreien Zusammenleben mit der Mehrheit zum Gebrauch der »gemeinsamen Sprache« und bestenfalls zur Betonung der zweisprachigen Wurzeln und multiplen bzw. Doppelidentitäten.

Keywords: Kanaltal, Südkärnten, Identität, slowenische Minderheit, Sprachgruppen

Prispevek obravnava asimilacijo in različne identitete, ki se pojavljajo v Kanalski dolini in na južnem Koroškem. Večina starejših Kanalčanov pripada identifikacijskemu tipu tradicionalistov, angažiranih borcev in deloma tudi prilagojenih; pri mlajši generaciji pa se jezikovna zmožnost v obeh autohtonih jezikih, slovenščini in nemščini, izgublja. Odseljevanje in mešani zakoni proces asimilacije še zaostrujejo, tako da pri večini ostaja samo še neke vrste simbolična etničnost.

Na južnem Koroškem pa izgube jezika vsaj pri tistih Slovencih, ki so tesno povezani z dvojezičnim šolskim sistemom in s kulturnimi društvi, skorajda ni. Kjer pa te povezanosti ni, tam je proces asimilacije občutnejši, kajti prav v omenjenih krogih želja po brezkonfliktnem sožitju z večinskimi narodom utrjuje uporabo skupnega »večinskega jezika« in poudarjanje dvojezičnosti ter dvojnih ali mešanih identitet.

Ključne besede: Kanalska dolina, južna Koroška, identiteta, slovenska manjšina, jezikovne skupnosti

1. UVOD

Številne raziskave na južnem Koroškem¹ pričajo, da zamenjava jezika pri Slovencih poteka v teku več generacij in je običajno povezana s spremembo identitete. Omenjeni proces lahko očitno tolmačimo kot tiho asimilacijo. Podobne procese opažamo tudi v Kanalski dolini. Tako na primer raziskovalni projekt slovenske mladine »Tabor Kanalska dolina 86« ponazarja, da mladi ljudje v Kanalski dolini, čeprav so potomci nemško ali slovensko govorečih prebivalcev, vedno bolj uporabljajo italijanščino. Južnokoroška študija o etnični asimilaciji (Guggenberger idr. 1994) poleg tega ugotavlja, da v procesu zamenjave jezika mlajša generacija s starejšo govori še v prvotnem jeziku,² da prihaja znotraj lastne generacije do menjavajoče se uporabe jezikov, kar je odvisno od trenutnega položaja, v pogovoru z naslednjo generacijo pa do dokončnega preloma. Otrokom ne posredujejo več jezika starih staršev – deloma tudi zato, da bi jim »olajšali življenje«. ³ Kot posledica se torej zamenjata jezik in identiteta, kar pomeni, da se otrok ne bo več počutil »slovenskega« v smislu, kot so se še njegovi stari starši. Podoben razvoj – v tem primeru proč od obeh avtohtonih jezikov, nemščine in slovenščine, k italijanščini – je opaziti v večjezični Kanalski dolini. To dokazujejo tudi druge tamkajšnje lingvistične študije.⁴

Lastne raziskave na terenu (Vavti 2005, Vavti in Steinicke 2006) ponazarjajo, da avtohtona jezika često uporablja prav generacija starejših od 60 let, saj oba jezika še govorijo tako njihovi vrstniki kot prijatelji. Nasprotno pa večina mladih iz Kanalske doline uporablja samo še italijanščino. Pri tem ne smemo podcenjevati vloge italijanskega življenjskega okolja in skoraj izključno italijanske medijske ponudbe. Tak razvoj, o katerem poročajo tudi z jezikovnih otokov v Furlaniji,⁵ so potrdile tudi naše raziskave.

1 Primerjaj mdr. študijo o treh generacijah o asimilaciji Slovencev na Koroškem, projekt FWF, izveden med letoma 1992–1994 na Univerzi v Celovcu, Inštitut za sociologijo; gl. tudi Guggenberger, Holzinger, Pöllauer in Vavti 1994; Boeckmann idr. 1988; Inštitut za narodnostna vprašanja (izdajatelj) 2002; Zupančič 1999; Reiterer 2000.

2 Ne le iz praktičnih razlogov, temveč tudi iz socialno-psiholoških, da bi se na primer izognili konfliktom.

3 Kadar je na primer materinščina v življenjskem okolju stigmatizirana. V Kanalski dolini zato, da bi mlajšim otrokom olajšali vstop v italijansko šolo – odgovarjajoče podatke je najti v raznih intervjujih.

4 Gl. npr. Šumi 1998 in Komac 2002. Šumi (1995: 148) navaja primer, po katerem naj bi mlajša generacija težiščno zares obvladala samo še italijanščino, slovensko pa govori le še peščica mladih. K temu citat 7-letnega otroka, ki nenazadnje ponazarja vlogo šole v omenjenem procesu: »Ko sem bil majhen, sem govoril samo nemško in slovensko, odkar pa hodim v šolo, znam dobro samo še italijansko.« Tudi naši intervjuji prinašajo podobne ocene. Gl. tudi Lex 2002.

5 Na zasedanju na temo nemških jezikovnih otokov v provinci Videm in Trbiž, gl. poročilo z zasedanja Kanaltaler Kulturverein 2004.

2. IDENTITETA IN PRILAGAJANJE NA VEČJEZIČNO ŽIVLJENJSKO OKOLJE

Identiteta neke osebe je posledica osvojenega znanja in izkušenj o samem sebi, ki so tesno povezane z družbenimi pogoji. Človek kot socialno bitje potrebuje druge ljudi, da si v njihovem »zrcalu« lahko ustvari podobo o sebi. Preneseno na naš primer bi lahko rekli: Kanalčan, ki spozna, da ga imajo kot »Nemca ali Slovenca« za radikalnega, se zateka v neobvezen »jaz sem Kanalčan« ali »jaz sem Žabničan«, da bi se tako ognil tovrstni oceni in nezaželeni podobi o sebi, pa čeprav v vsakdanjem življenju govori avtohtoni dialekt.

V Kanalski dolini se je skozi zgodovino vedno znova kategoriziralo od zunaj.⁶ Tako so enkrat bolj poudarjali »nemški element«, drugič pa »slovenske jezikovne korenine in izvor« doline in ljudi, ki so tam živeli ali ki tam živijo, odvisno od tega, s kakšnim namenom se je raziskovalo, pisalo ali politično izjavljalo.

Kanalčani se seveda ne pustijo kar tako »izrabljati« za etnično uvrščanje. To pa ne pomeni, da se sami etnično sploh ne uvrščajo ali da bi bili celo brez etnične identitete. Pri Minnichu gre pri uvrščanju predvsem za razliko med »domačini ali prvotnimi prebivalci – insiderji« ter »pozneje priseljenimi – outsiderji«. Potemtakem ni tako pomembno, ali je nekdo Nemec, Slovenec, Italijan, »vindišar« ali Furlan, družbeno pomembno je le, če mu vaško okolje prizna status »insiderja«. V takem primeru sta politična in etnična pripadnost drugorazredni. Naše raziskave so po eni strani potrdile pomen, ki ga ima še vedno status »insiderja« pri starejših vaščanih, po drugi pa se spremembe in krhanje omenjenega razlikovanja kažejo med in- in outsiderji v generaciji mlajših Kanalčanov. Mešani zakoni in skupne šolske in poklicne izkušnje so privedle do zблиžanja »domačinov« in »tujcev«.

Šumi in Venosi (1996) sta nasprotovala kategoriziranju, kot je npr.: Ta je Slovenec, oni Nemec, tretji Italijan ..., ker tovrstno razvrščanje v resnici ne ponazarja resničnega življenja ljudi. Celotno mešani zakoni v Kanalski dolini ne pomenijo nujno asimilacije neitalijanskega partnerja. Tako so se nekateri priženjeni Italijani naučili jezika domačinov, nemško in/ali slovensko, kar pomeni, da so se resocializirali v lokalni/vaški način življenja (Vavti 2005).

Poleg jasnih etničnih samouvrščanj pa obstajajo v Kanalski dolini tudi prehajajoče pripadnosti. Mnogi, ki se počutijo »mešane«, izjavljajo: »mi imamo vse v sebi«, jezikovni kodi pa se menjavajo in so odvisni od položaja. Štirijezični ambient vodi do multiple samoidentifikacije in zatekanja v regionalno in lokalno pripadnost.

Na južnem Koroškem je etnično samoopredeljevanje zaradi politizacije manjšinskega vprašanja posebno pri »zavednih Slovencih« mnogo bolj jasno in

⁶ Gl. izvajanja pri Minnichu (1998).

gotovo. Boeckmann idr. (1988) razlikujejo pet identifikacijskih tipov – odvisno od bližine ali distance do slovenske kulture in slovenskega jezika. Guggenberger idr. (1994) to tipizacijo še bolj razčlenjujejo in razširjajo: posebno dvojne in prilagojene identitete kažejo številne različne variante in nianse glede bližine oziroma distance do etničnega izvora.⁷

Opisani raznolikosti nians med obema ekstremoma »etnična persistenca« in »etnična asimilacija« stoji nasproti črno-bel shematizem, ki razlikuje samo med »dobrimi«⁸ in »slabimi«⁹ Slovenci.

Mnoge od vmesnih tipov na južnem Koroškem celo lastna jezikovna skupnost odriva »na rob«, ker njihova slabo poudarjena etnična identiteta ne zdrži priznavalnega pritiska, čeprav v svojem vsakdanjem življenju večinoma uporabljajo slovenski pogovorni jezik. Ti ljudje iščejo nekakšno ekvidistanco do obeh na Koroškem živečih jezikovnih skupin. So nekakšna »vmesna etnija« ali »nadetnija«, ki pa je v javni zavesti ni. Tam je le ali-ali, medtem ko »tako kot tudi« ne obstaja. To skriva v sebi nevarnost izločitve mnogih potencialnih pripadnikov slovenske jezikovne skupnosti; ta prizadene predvsem tiste vmesne tipe, ki se pod pritiskom nočejo več »odprto« priznavati k svojemu etničnemu izvoru, »v srcu« oziroma emocionalno pa so mu še zvesti in se v nekaterih aspektih z njim identificirajo. V tej zvezi lahko govorimo samo še o »simbolični etničnosti« (Gans 1979), na kakršno smo naleteli tudi pri mlajši generaciji v Kanalski dolini.

Ker jih jezikovna skupnost stigmatizira kot »asimilante« in zaradi (samo)izločevanja iz političnih in kulturnih struktur, ti ljudje zabredejo v nekakšen *circulus vitiosus*, ki jih potiska v dokončno asimilacijo. Etnične re- in preorientacije so mnogoplastni procesi, ki se odvijajo na podlagi najrazličnejših življenjskih izkušenj v teku biografij in generacij. Z družinsko socializacijo so položeni temelji, ki vplivajo na etnično samozavest ali asimilacijo. Drugi gradbeni kamni so konkretno življenjsko okolje (vaško okolje, vključenost v politične in kulturne strukture izvornega naroda in odgovarjajoča ponudba, šolska in poklicna pot z možnostjo izobrazbe v materinščini, delovno mesto, razpoložljivi mediji pa tudi biografske prelomnice) ter družbeni in politični okvirni pogoji.

7 Boeckmann idr. (1988) na južnem Koroškem razlikujejo naslednje identifikacijske tipe: zavedni Slovenci, politično aktivni, zavedni Slovenci, ki se gibljejo med kulturami, asimilirani in radikalni asimilirani. Guggenberger idr. (1994) navajajo še vmesne stopnje na poti iz etnične persistence v asimilacijo. Razlikujejo med aktivno angažirano identiteto, zakoreninjeno tradicionalistično identiteto, distancirano persistentno identiteto, zasebno identiteto, različnimi oblikami dvojne identitete (mešane, odvisne od konteksta, dvojezične), aranžirano in koristljubno identiteto, pa tudi med različno izraženimi prilagojenimi identitetami. Poleg tega predstavljajo v študiji še reaktivirane in odtujene identitete.

8 Tudi »zavedni«, »pravi« Slovenci, ki jih večinsko prebivalstvo, obratno, označuje za »radikalne« ali »ekstremne«.

9 Tudi asimilirani, ki jih večinski narod uvršča med »vindišarje« ali »prijazne Nemcem«.

Na južnem Koroškem sta politično preganjanje v drugi svetovni vojni (Malle 2002) ter jezikovni konflikt v drugi polovici 50. in začetku 70. let povzročila asimilacijo tistih ljudi, pri katerih je etničnost v vsakdanjem življenju že igrala podrejeno vlogo. S tega stališča ni povzročala hitrejše asimilacije le tako imenovana manjšinska politika Koroške deželne vlade – na primer z restriktivno razlago šolskih zakonov in topografije (Pandel idr. 2004; Entner 2005) – temveč deloma tudi politika slovenskih organizacij z izrivanjem »tistih ob robu«.

Za nekaj oblik drastičnega izrivanja smo izvedeli iz pripovedovanja življenjskih zgodb: tako je člana družine, ki je sklenil medetnično partnersko zvezo, oče imenoval »črn madež v družini«. V drugih družinah so kritizirali odpadnike med sorodstvom: ti da »delajo greh nad narodom in otroki«. Tak način gledanja vsaj deloma odraža politična stališča slovenskih organizacij.

Od začetka 90. let se v etnični politiki osrednjih slovenskih organizacij na južnem Koroškem kaže pripravljenost za reformuliranje političnega koncepta, in sicer, da je treba upoštevati različnost identitnih struktur. Deloma so opustili razlikovanje med »dobrimi« in »slabimi«. Po drugi strani pa je ponovno prihajalo do zaostritev, npr. pri Narodnem svetu koroških Slovencev. Od te osrednje politične organizacije so se odcepili tisti njeni člani, ki so odprti do drugačejezičnih in asimiliranih. V tem kontekstu je prišlo do ustanovitve tretje zastopniške organizacije, Skupnosti koroških Slovencev.

Politični umik Narodnega sveta koroških Slovencev v lastne vrste perpetuiranja izrivanja tistih Slovencev, ki zaradi svojih življenjskih okoliščin govorijo »samo« še slovenski dialekt in ki so se v teku svojega življenjskega razvoja oddaljili od slovenskih političnih in kulturnih struktur. Tem »obrobnim pripadnikom« nudi integrativni model vsaj možnost, da zmanjšajo zadržke in strahove pred svojim lastnim etničnim izvorom.

Odpiranje do tako imenovanega »drugega« pa seveda ostaja kočljiva zadeva – in to velja tako za južno Koroško kot tudi za Kanalsko dolino: uporaba skupnega »večinskega« jezika, ki ga razumeta oba partnerja, slej ko prej privede do izgube izvirnega jezika, tudi v smislu in prav zaradi njegove *communication value* (De Swaan 2002).

Drugače kot v Kanalski dolini pa na južnem Koroškem lokalna in regionalna pripadnost nista tako zelo v ospredju. Tu gre prej za narodnoslovensko pripadnost, na primer pri »zavednih Slovencih«. Pri mladini se tu in tam kažejo multiple identifikacije, nekateri se ne počutijo več samo slovenske ali Slovence, temveč dvojezične. Osebe »na robu« pa se počutijo v prvi vrsti kot (nemško govoreči) Korošci, v najboljšem primeru s pripombo o svojih slovenskih ali »vindišarskih« koreninah.

3. OGROŽENOST IN MOŽNOSTI ZA ETNOLINGVISTIČNO RAZNOLIKOST

V pričujočem poglavju so povzeti in opisani identifikacijski tipi, na katere smo naleteli v okviru študije FWF z naslovom *Ogroženost etnolingvistične raznolikosti v Kanalski dolini (Italija)*.¹⁰ To je navedeno tudi z ozirom na ogroženost in možnosti za njihovo etničnost v kontekstu realnega življenjskega okolja.

3.1 TRADICIONALISTI

Tradicionalisti¹¹ z močno vaško identiteto so tesno povezani z vaškim okoljem in se jasno distancirajo od takoimenovanih »drugih«, od priseljencev in »prišlekov«. ¹² Močno se identificirajo z vaškimi šegami, navadami in tradicijami in često izražajo mešane občutke do modernizacije in z njo povezano izgubo starih tradicij. Oba avtohtona jezika, predvsem pa vsakokratni vaški dialekt aktivno uporabljajo v družinskem in vaškem okolju ter ju posredujejo mlajši generaciji; predvsem pri starejših osebah imajo realno »uporabno« vrednost.¹³ Modernizacija je sčasoma prinesla velike spremembe v »tradicionalno vaško skupnost«. Večina mlajših vaščanov se danes vozi v večje centre v šolo ali na delo ali pa se celo odseljuje. Zato so potomci tradicionalistov često že mešani tipi, bolj ali manj povezani z vasjo in njenimi tradicijami. Enega od obeh avtohtonih jezikov še znajo, vendar pogosto raje uporabljajo vaški dialekt kot pa knjižni jezik. Eden glavnih rezultatov naše študije kaže, da lahko k tradicionalistom prištevamo predvsem starejše Kanalčane. V vsakdanjem življenju govorijo povečini oba avtohtona jezika, slovensko in nemško, sebe pa »etnično« pogosto ne opredeljujejo. Raje se identificirajo lokalno in regionalno ali pa poudarjajo vsakokratni vaški dialekt.¹⁴ Glavni vzrok za tako obnašanje je razburkana zgodovina, ki so jo travmatsko doživljali. Kot »Žabničan« ali »Kanalčan« se človek ogne etničnemu samoopredeljevanju. Lokalna in regionalna samoidentifikacija je tako pri starejših osebah nenazadnje tudi strategija preprečevanja konfliktov.¹⁵

10 V tej zvezi je omenjenih tudi nekaj paralel z južno Koroško.

11 Na tip tradicionalista smo naleteli predvsem v Ukvah, kjer še vedno dominira kmečko okolje. V čisti obliki se kaže predvsem pri starejših, pretežno slovensko govorečih osebah. Na ta identifikacijski tip naletimo tudi na južnem Koroškem, pri čemer ni toliko poudarka na šegah, navadah in tradicijah kot v Kanalski dolini. Gl. Guggenberger idr. 1994.

12 V našem primeru so to predvsem italijanski priseljenci z juga in Furlani.

13 V smislu *communication value* gl. De Swaan 2002.

14 Tako vidijo sebe kot »Žabničane« ali »Kanalčane« ter govorijo »po naše« ali pa »vindiš«. Gl. Vavti 2005 s številnimi praktičnimi primeri iz narativnih intervjujev.

15 Gl. detajlirana izvajanja pri Vavti 2005; Vavti in Steinicke 2006.

Pri nekaterih slovensko govorečih Kanalčanih je opaziti jasno distanciranje od knjižnega jezika: često govorijo lokalno vaško narečje in ga poudarjajo kot »po naše« ali »po vindiš«. ¹⁶ Eden med vzroji je ideološke narave in korenini v nekdanji komunistični Jugoslaviji, s katero se mnogi Kanalčani niso mogli ali hoteli identificirati. Drug vzrok so zgodovinski in aktualni antagonizmi med slovensko in nemško govorečimi na južnem Koroškem, ¹⁷ saj vplivajo tudi na Kanalsko dolino: dolina je bila do prve svetovne vojne del avstro-ogrske monarhije.

3.2 ANGAŽIRANI BORCI

Angažirani borci niso tako močno povezani z vasjo, identificirajo se predvsem z »lastnim društvom«. Pogosto so v društvenih strukturah avtohtonega prebivalstva in se aktivno zavzemajo za ohranitev vsakokratne jezikovne skupine. Obenem se jasno ograjujejo od drugih jezikov, deloma tudi od druge avtohtone jezikovne skupine, ki jo včasih občutijo kot nevarnost v borbi za pravice. ¹⁸ Tudi tu se izvorni jeziki ohranjajo v družini in pri mlajši generaciji: družinski jezik je torej povečini še nemški ali slovenski. Kljub temu se pri mlajši generaciji kažejo nekateri problemi socialno-strukturalne narave: mlajši se vedno pogosteje izobražujejo v oddaljenih velikih mestih ali tujini, to pa vodi v odseljevanje; *intermarriage* je vedno bolj verjeten (Steinicke in Vavti 2006). Tako se mlajše osebe korak za korakom oddaljujejo od svojega etničnega izvora.

3.3 KOZMOPOLITI MED SVETOV

Precej otrok angažiranih borcev ali tradicionalistov lahko prištevamo k identiteti kozmopolita med svetovi. ¹⁹ Gibljejo se med najmanj dvema jezikovnima svetovoma. V tej zvezi ne gre le za jezikovno pripadnost, temveč tudi za nihanje med perifernim prostorom, vasjo v Kanalski dolini, ter med urbanim centrom v tuzemstvu ali tujini. ²⁰ Tu sta v ospredju jezikovna raznolikost in večjezičnost z odgovarjajočimi prednostmi, ki jih imajo v poklicu. Nihanje med večjim glavnim mestom in periferijo večinoma povzroča tudi jezikovno spremembo. Tu deloma

¹⁶ Kot »vindišarje« se vidijo predvsem nemško- in koroškoorientirane osebe s slovenskim narečjem kot materinščino. Načeloma je pojem »vindišarji« kočljiva tema, gl. izvajanja pri Vavti in Steinicke 2006. O vindišarjih gl. tudi obsežna dela Pohla 2002.

¹⁷ Aktualno ravno v obliki konflikta zaradi krajevnih napisov, ki tli že desetletja.

¹⁸ Tu se posamično kažejo tudi rivalitete zaradi finančnih sredstev in potencialnih članov.

¹⁹ Te lahko v širšem smislu primerjamo s kulturnimi nihači na južnem Koroškem; po Boeckmannu idr. (1988).

²⁰ Npr. v Beljak ali Celovec na sosednjem Koroškem ali v eno med večjimi italijanskimi mesti, kot npr. Trst in Videm.

že ni več jasnih etničnih samoidentifikacij. Ta identifikacijski tip zaznamuje – drugače kot pri prvih dveh – odprtost do drugega in tujega. Odpiranje navzven se seveda pozna pri uporabi jezika in njegovi prevladi. Jezikovno obnašanje mnogih mladih Kanalčanov določa uporaba jezika, ki – odvisno od situacije in konteksta – tendira k italijanščini kot skupnemu državnemu jeziku. Praviloma je ohranjena jezikovna zmožnost v enem od obeh avtohtonih jezikov, ker v vsakdanjem poklicnem življenju uporabljajo več jezikov. Znotraj družine je pomemben dejavnik toleranca do vseh jezikov, iz pragmatičnih vzrokov pa bolj in bolj dominira samo en jezik. Tako nastajajo ovire za naslednjo generacijo, saj počasi prihaja do – tukaj nezaželene – izgube prvotnega avtohtonega jezika.

3.4 PRILAGOJENA IDENTITETA

Prilagojena identiteta se pogosto izraža pri *intermarriage*, precej razširjenem pojavu v štirijezični Kanalski dolini.²¹ Prilagoditev gre tukaj lahko do popolne opustitve izvirnega jezika, t. j. do popolne asimilacije. Vendar pogosto obstaja še neke vrste simbolična etničnost (Gans 1979): negujejo stare šege in navade in se počutijo emocionalno povezane z etničnim izvorom, medtem ko se pripadajoči jezik vedno bolj izgublja. Prilagoditev italijanskemu državnemu jeziku je včasih tudi strategija za preprečevanje konfliktov. Zaradi razburkane zgodovine in z njo povezane lojalnosti se na primer nočejo nikomur zameriti in se že zato prilagajajo jezikovnim okvirnim pogojem italijanske večine.²² Izguba jezika pa posledično vodi do tega, da obeh avtohtonih jezikov ne morejo več posredovati potomcem. Ker pa je uporaba jezika znotraj družine bistven pogoj za ohranitev etnične identitete, je logična posledica dokončna asimilacija naslednje generacije. Ta pa ni nujna, kajti posamično se tendira k ponovnemu oživljanju zavesti in najrazličnejših nians etničnosti, ki je samo še simbolična.

3.5 DVOJNE IDENTITETE

Različne oblike dvojnih identitet so prisotne predvsem pri mlajših Kanalčanih: mladi so sicer še zvesti jeziku svojih staršev, italijanski državni jezik pa je zanje enakovreden in se ne počutijo v prvi vrste »slovenske« ali »nemške«, temveč poudarjajo svojo dvo- ali večjezičnost. Oba jezika ali več jezikov so zanje v življenju zelo pomembni (multiple identitete). Tudi tu opažamo naraščajočo odprtost do novega in drugega – nenazadnje zaradi *intermarriage*. Pri dvojnih identitetah pa

21 Več kot tretjina zakonov v dolini je tako imenovanih mešanih zakonov, gl. tudi Steinicke in Vavti 2006.

22 Gl. Vavti in Steinicke 2006. Na južnem Koroškem je položaj podoben: različne oblike prilagoditve večinski etniji nenazadnje rabijo preprečevanju konfliktov na vasi in naraščajo posebno v času etnične polarizacije (npr. podiranje krajevni napisov leta 1972 ipd.).

je vedno težje postavljati prognoze za naslednjo generacijo. V glavnem so mogoči različni razvoji: v praksi pogosto prihaja do izgube jezika, ker v družini iz povsem pragmatičnih vzrokov prevladuje italijanščina, npr. tedaj, ko vsi člani družine ne govorijo avtohtonega jezika oziroma avtohtonih jezikov.

Multiple samoidentifikacije in dvojne identitete so del življenjskega sveta mladih Kanalčanov.²³ Tu pa zelo naglo upada – kot negativen spremni pojav in ogroženost avtohtone etničnosti – jezikovna zmožnost v slovenščini in nemščini.

4. POVZETEK

V povzetku lahko rečemo, da starejše Kanalčane lahko pogosto uvrščamo med identifikacijske tipe tradicionalistov, angažiranih borcev in prilagojenih. Tu prihaja tudi do mešanih oblik, na primer tradicionalist ali angažirani borec z niansami prilagojene identitete. Mlajše osebe imajo praviloma nižjo jezikovno zmožnost v obeh avtohtonih jezikih, pogosto se izobražujejo v tujini in se iz gospodarskih razlogov odseljujejo – postajajo kozmopoliti. Če živijo v Kanalski dolini, je verjetnost za mešan zakon velika. *Intermarriage* vodi često do izgube jezika, prilagoditve in asimilacije naslednje generacije (Steinicke in Vavti 2006). Druge možne opcije so mešane, multiple ali dvojne identitete. Ob prilagajanju na italijanščino in ob jezikovni asimilaciji pa se često ohranja zanimanje za stare šege, navade in tradicije v obliki samo še simbolične etničnosti (Gans 1979) s pomanjkljivo jezikovno zmožnostjo v obeh avtohtonih jezikih ali deloma tudi popolnoma brez nje.

Na južnem Koroškem izgube jezika pri tistih Slovencih, ki so povezani z dvojezičnim šolskim sistemom in s kulturnimi društvi, skorajda ni. Razvoj, podoben razvoju v Kanalski dolini, pa je opaziti v tistih krogih, kjer te povezanosti ni ali je le malo, pa čeprav je še prisotna emocionalna povezanost z izvornim jezikom. Tudi v teh primerih lahko govorimo samo še o simbolični etničnosti. Tako kot v Kanalski dolini je pri mlajših več odprtosti do večinske etničnosti. To je razvidno na primer iz poudarjanja dvojezičnosti in v različnih niansah multiplih in dvojnih identitet. Ta razvoj vsebuje poleg nedvomno dobrih pogojev za brezkonfliktno sožitje različnih narodnosti tudi nevarnost izgube jezikovne raznolikosti: uporaba skupnega »večinskega jezika«,²⁴ ki ga razumeta oba partnerja, slej ko prej vodi do izgube izvornega jezika in njegove *communication value* (De Swaan 2002).

23 Na južnem Koroškem često poudarjajo dvojezičnost tiste mlajše osebe, ki bi se rade ognile etnični polarizaciji. Mnogi se ognejo »etnopolitičnih igricam« tako, da si pridržujejo pravico do obeh pripadnosti, odvisno pač od položaja in konteksta.

24 Na Koroškem je skupni jezik nemščina, v Kanalski dolini italijanščina.

LITERATURA:

- Boeckmann, Klaus, Brunner, Gombos, Egger idr. (1988) *Zweisprachigkeit und Identität*. Celovec: Drava.
- Bufon, Milan (2000) Politično geografske podlage čezmejne komunikacije na območju tromeje med Slovenijo, Italijo in Avstrijo. *Geografski vestnik* 72-2, 11-21.
- De Swaan, Abraham (2002) *Words of the World. The Global Language System*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Entner, Brigitte (2005) Von Ortstafeln und anderen »Zweisprachigkeiten«, oder: Die versuchte Konstruktion eines »deutschen« Kärnten. *Razprave in gradivo* 47, 88-101.
- Gans, Herbert (1979) Symbolic ethnicity: The future of ethnic groups and cultures in America. V Herbert Gans; Nathan Glazer, Joseph Gusfield in Christopher Jencks *On the Making of Americans. Essays in honor of David Riesman*, 193-220. University of Pennsylvania Press.
- Guggenberger, Helmut, Wolfgang Holzinger, Wolfgang Pöllauer in Štefka Vavti (1994) *Bericht zur Studie Ethnische Identitätsbildung in der slowenischen Minderheit Kärntens*. Celovec: Projektno poročilo.
- Heckmann, Friedrich (1992) *Ethnische Minderheiten, Volk und Nation. Soziologie inter-ethnischer Beziehungen*. Stuttgart: Enke Verlag.
- Inštitut za narodnostna vprašanja (ur.) (2002) *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Občina Železna Kapla-Bela*. Ljubljana.
- Kanaltaler Kulturverein (ur.) (2001). *20 Jahre Kanaltaler Kulturverein. Vorgeschichte, Gründung und Tätigkeit*. Trbiž.
- Kanaltaler Kulturverein (ur.) (2004) *Ein Sonderfall. Das Kanaltal*. Tagungsberichte: Tagung der deutschen Sprachinseln in der Provinz Udine in Tarvis 22. 3. 2003. Trbiž.
- Komac, Nataša (2002) *Širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini* (Diplomska naloga). Ljubljana: Slori.
- Lex, Bernadette (2002) Das Kanaltal heute. *Europa ethnica* 3-4, 97-106. Dunaj: Braumüller.
- Malle, Avguštin (ur.) (2002) *Die Vertreibung der Kärntner Slowenen / Pregon Koroških Slovencev 1942 -2002*. Celovec: Drava.

- Minnich, Robert G. (2002) Die Leute von Ugowizza: Kollektive Identitäten im alpinen Raum. *Historische Anthropologie: Kultur, Gesellschaft, Alltag* 2002/10, 51-75.
- Minnich, Robert G. (1998) *Homesteaders and Citizens. Collective identity formation on the Austro-Italian-Slovene frontier*. Bergen: Norse Publications.
- Minnich, Robert G. (1993) *Socialni antropolog o Slovencih*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitute, SLORI.
- Pandel, Martin idr. (ur.) (2004) *Ortstafelkonflikt in Kärnten: Krise oder Chance*. Dunaj: Braumüller.
- Pohl, Heinz-Dieter (2002) Die ethnisch-sprachlichen Voraussetzungen der Volksabstimmung. V Valentin Hellwig idr. (ur.) *Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung – Leistungen, Defizite, Perspektiven*, 181-188. Celovec: Kärntner Druckerei.
- Reiterer, Albert F. (2000) Lebenswelt Muttersprache. Das Slowenische und seine heutige Wahrnehmung – ein Bericht. *Kärntner Jahrbuch für Politik* 2000, 340-362.
- Steinicke, Ernst (1984) *Das Kanaltal – Val Canale. Sozialgeographie einer alpinen Minderheitenregion*. Innsbruck: Innsbrucker Geographische Studien.
- Steinicke, Ernst in Jernej Zupančič (1994) Koroški Slovenci v luči sodobnih prostorskih, socialnih in etničnih procesov / Die Kärntner Slowenen im Licht der gegenwärtigen räumlichen, sozialen und ethnischen Prozesse. *Razprave in gradivo* 29-30, 111-126.
- Steinicke, Ernst (1995) Die Slowenen in Kärnten und Friaul – eine verschwindende Minderheit? *Geographische Rundschau* 47, 52-57.
- Steinicke, Ernst (2000) Esistenza e declino delle minoranze etniche: il caso degli Sloveni in Carinzia ed in Friuli. *In Alto* 81, 33-42.
- Steinicke Ernst (2001) The Valcanale – Ethnogeographical Problems. Quadrolingual Border Region. V Koter in Heffner (ur.) *Changing Role of Border Areas and Regional Policies* (= Region and Regionalism No. 5), 222-227. University of Lodz.
- Steinicke, Ernst (2002) Erhalt und Verfall ethnischer Minderheiten. Das Beispiel der Slowenen in Kärnten und Friaul. *Ethnos* 60, 118-132.
- Steinicke, Ernst in Štefka Vavti (2006) Ethnischer Wandel im Kanaltal – Deutsche und Slowenen zwischen Abwanderung und Inter marriage. *Geographischer Jahresbericht aus Österreich* (v tisku).

- Šumi, Irena (1998) »... Ker živimo na tromeji«: Poznavanje, vrednotenje in raba slovenskih kodov pri starših otrok – slušateljev zasebnega pouka slovenščine v Kanalski dolini. *Razprave in gradivo* 33, 31–54.
- Šumi, Irena in Salvatore Venosi (ur.) (1996) *Večjezičnost na evropskih mejah. Primer Kanalske doline. Zbornik predavanj in referatov / Multilingualism on European borders. The case of Val Canale*. Anthology of lectures and papers. Kanalska dolina/Kanaltal. Trst: SLORI.
- Vavti, Stefanie (2001) Zweisprachige Ortstafeln und »Slowenisierungsgefahr«. V Anderwald Karl, Peter Karpf in Hellwig Valentin (ur.) *Kärntner Jahrbuch für Politik 2001*.
- Vavti, Stefanie (2002) Geschichtliche Traumatisierungen und ihre Auswirkung auf Ortstafelkonflikt und Minderheitenschulfrage. V Knoll Harald, Peter Ruggenthaler in Barbara Stelzl-Marx (ur.) *Kriege und Konflikte im 20. Jahrhundert. Aspekte ihrer Folgen*, 381–392). Gradec, Dunaj, Celovec: BIK-Graz, Eigenverlag.
- Vavti, Štefka in Ernst Steinicke (2005) Lokale Identitäten im viersprachigen Kanaltal/Kanalska dolina. *Razprave in Gradivo* 47, 102–121.
- Vavti, Stefanie in Ernst Steinicke (2006) Biographie, Identität und ethnische Vielfalt: Bedrohung und Chancen im Kanaltal (Italien). *Europa Ethnica* 1–2, 12–20. Dunaj: Braumüller.
- Vavti, Stefanie (2005) »Wir sind Kanaltaler!« – Regionale und lokale Identitäten im viersprachigen Valcanale in Italien [67 Absätze]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* [On-line Journal], 7(1), Art. 34, <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-06/06-1-34-d.htm>
- Venosi, Salvatore (1996) *Slovenci v Kanalski dolini*. V Šumi Irena in Salvatore Venosi (ur.) na drugem mestu, 45–50.
- Zupančič, Jernej (1999) *Slovenci v Avstriji* (Geographica Slovenica 32). Ljubljana: Inštitut za geografijo.